

ואם כן, חוזרת הקושיה, מה הטעם של רבי שמצריך חמשה דיינים לתחיילת הדין.

ומתוצת הגמרא: **אלא, היינו טעמא דרבי, לפי שהוא דורש את הפסוק "אשר ירשיעון אלהים", ירשיעון בלשון רבים, הרי תרי.**

נאמר "אלהים" למטה, בסוף הפרשה, "אשר ירשיעון אלהים", ונאמר אלהים למעלה, (24) "עד האלהים יבא דבר שניהם". מה, כמו האלהים אשר נאמר למטה הוא שנים [שהרי "ירשיעון אלהים" בלשון רבים נאמר, אף "אלהים" שנאמר בפסוק למעלה, הרי הוא שנים. הרי כאן ארבעה.

וכיון שאין בית דין שקול, מוסיפין עליהם עוד אחד, הרי כאן חמשה. (25)

א-ת ורבנן, מה הם יענו על הדרשה של רבי!?

ומתוצת הגמרא: **"ירשיעון" כתיב בתורה, בלי האות וא"ו בין האות ע"ן לאות נו"ן, וכתיבה חסרה זו נמסרה למשה במסורת מסיני, ויש בכתיבה של המילה הזאת משמעות של לשון יחיד. ונחלקו חכמים ורבי בשאלה, האם "יש אם למסורת", או "יש אם למקרא", וכמו שיבואר.**

הקדמה לסוגית "יש אם למקרא" או "יש אם

למסורת"

נאמרו בתורה בכמה מקומות, מילים אשר הקריאה בהן על פי כתיבתן בלבד, בלי הניקוד, שונה מצורת קריאתן על פי הניקוד.

הצורה הרגילה, של קריאה לפי הניקוד של המילה, נקראת "מקרא". ואילו הקריאה לפי הכתיבה בלי הניקוד, נקראת "מסורת". לפי שהיא מתחשבת רק במסורת הכתיבה של האותיות, בלי להתחשב בניקוד [אם כי גם הניקוד נמסר למשה בסיני].

לפעמים, משמעות הכתיבה גרידא ["מסורת"] סותרת את המשמעות שלפי הניקוד ["מקרא"]. ונחלקו תנאים כיצד יש לנהוג במקום של סתירה בין משמעות ה"מסורת" של הכתיבה ובין משמעות ה"מקרא", של קריאה לפי הניקוד:

יש הסוברים, "יש אם [עיקר] למקרא", שעיקר הלימוד הוא ממה שמשמע מצורת הקריאה עם הניקוד. כגון רבי, הסובר שהיות הקריאה של "ירשיעון" לפי הניקוד משמעותה היא לשון רבים, הרי ברבים דיבר הכתוב.

יש הסוברים "יש אם למסורת", שאף על פי שהמלה נקראת לפי הניקוד כקריאתה, מכל

שרבי סובר כרבי יונתן. ועיין בחידושי הר"ן והגהות רעק"א וערוך לנר.

25. ומה שאמר רבי "כדי שיגמר הדין בשלשה", כוונתו לומר שכיון שמן התורה למדנו לארבעה, הרי יתכן שיתפלגו לשנים שנים, לכן מוסיפין עוד אחד כדי שיגמר הדין בשלשה ויהיה מוכרע הדין. יד רמ"ה.

24. ורבי סובר שאין דורשין תחילות לכן אינו דורש את הפסוק הראשון.

ובאמת שבהוה אמינא סברה הגמרא שרבי סובר כרבי יאשיה, דאם סובר כרבי יונתן הרי לא כתבה התורה אלא שנים, והשלישי הוא מטעם ב"ד נוטה, ואם כן יהיה די בשלשה כדי שגמר הדין יהיה בשנים. אלא שבמסקנא סוברת הגמרא

גרידא] אפשר לפרשה כמספר שבעים.

שאלו תלמידים את רבי יהודה בן רועץ:
אקרא אני, יכול אני לקרות את האמור
בתורה "שבעים", לא לפי הניקוד אלא לפי
הכתיבה, כאילו היה זה מספר **שבעים**, ואז,
יכול, **תהא** האשה היולדת **נקבה טמאה**
שבעים יום.

אמר להן רבי יהודה בן רועץ לתלמידים: לא
יתכן לומר כן, **כי טימא וטיהר** הכתוב **בזכר**,
אשה היולדת זכר אמרה תורה שיש לה ימי
דם טומאה וימי דם טוהר, **וטימא וטיהר**
הכתוב **בנקבה**, וכן היולדת נקבה, אמרה
תורה שיש לה ימי טומאה וימי טהרה.

מה, כמו **כשטיהר** הכתוב ביולדת **זכר**
[שלשים ושלשה ימי דם טוהר], כנגדם הוא
טיהר ביולדת **נקבה כפליים** [ששים ושש ימי
דם טוהר], **אף כשטימא בזכר** שבעה ימים,
הרי כנגדם **בנקבה** הוא **טימא כפלים** –
שבועיים.

ומספרת הברייתא: **לאחר שיצאו** התלמידים,
יצא רבי יהודה בן רועץ, ומחזיר אחריהם,
חיפש אותם, **ואמר להן: אי, אינן אתם זקוקים**
לכך, לדרשה זו, כי שבועיים קרינן, ויש אם
למקרא.

הרי שסובר רבי יהודה בן רועץ שיש אם
למקרא.

בית שמאי, מהא דתנן במסכת זבחים [לו
ב]: **בית שמאי אומרים: כל הקרבנות**
הניתנין, שמתן דמם הוא על מזבח
החיצון,⁽¹⁾ **שנתנן לדמם על המזבח, אפילו נתן**

מקום, כיון שבתורה היא נכתבה בצורה
שמאפשרת קריאה לפי הכתיבה בלי הניקוד,
ויש על כך מסורת מסיני לקרוא כך, הרי
שעיקר הדרשה מהכתוב צריכה להיות
מצורת הכתיבה, לפי הקריאה על פי
המסורה.

וכגון המילה "ירשיען", שגם חכמים מודים
שקוראים לפי הניקוד "ירשיעון" בלשון
רבים, אבל כיון שלפי המסורה, יש לקרוא
את המילה הזאת בלי הניקוד, ולפי הכתיבה
גרידא משמעות המילה היא "ירשיען",
בלשון יחיד, לכן נדרש הכתוב הזה לגבי
יחיד.

אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן:
התנאים האלו, שהם: **רבי, ורבי יהודה בן**
רועץ, ובית שמאי, ורבי שמעון, ורבי
עקיבא, כולו כל אלו סבירא להו "יש
אם למקרא".

רבי – הא דאמרן, שדורש ירשיעון בלשון
רבים.

ורבי יהודה בן רועץ – מהא דתניא:

נאמר בתורה [ויקרא י"ב]: "אשה כי תזריע
וילדה זכר, וטמאה שבעת ימים.

ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה
[אף על פי שרואה דם, טהורה. רש"י].

ואם נקבה תלד, וטמאה **שְׁבַעִים** כנדרתה.
וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה".

המלה "שְׁבַעִים" – לפי המקרא [הניקוד]
היא שני שבועות, ולפי המסורה [הכתיבה

1. הקדמה קצרה

ההיכל, ומזים מן הדם על הפרוכת, ועל המזבח
הפנימי [וביום הכיפורים גם על בין הבדים].

חטאות ה"פנימיות", יש להביא את דמן אל

העולה". פעם אחת, בחטאת נשיא שחטא. פעם אחת בשעירה של יחיד שחטא, ופעם אחת בכבשה של יחיד שחטא.

והפסוקים מיותרים הם לדרשה, כיון שהתורה יכלה לכתוב זאת רק בפרשה ראשונה, ואילו בשניה ובשלישית יכל הכתוב לומר "ועשה לה כאשר עשה לשעיר החטאת". ולכן דורשים בית שמאי ובית הלל את יתור הפסוקים, כל אחד לשיטתו –

ואמר רב הונא: מאי טעמייהו דבית שמאי, הסוברים שמתן שתי מתנות, לפחות, מדם החטאת על המזבח, מעכב את הכפרה?

דכתיב, "קרנת קרנת קרנות".⁽³⁾ וסברי בית שמאי "יש אם למקרא", וקרינן "קרנות" בלשון רבים, הרי כאן שיש.⁽⁴⁾

במתנה אחת – כיפר, בדיעבד, אם כי לכתחילה צריך ליתן יותר מתנות מן הדם [שנאמר "ודם זבחיך ישפך"], שפיכה אחת במשמע.⁽²⁾

ובחטאת, אין למביא הקרבן כפרה עד שיתן הכהן מהדם לפחות שתי מתנות.

ובית הלל אומרים: אף בחטאת שנתנן במתנה אחת, כיפר.

ובחטאת, לכולי עלמא אי אפשר ללמוד מהפסוק "ודם זבחיך ישפך", שדי במתנה אחת, כי בחטאת אין "שפיכה" של הדם, אלא הכהן נותן מן הדם באצבעו על המזבח.

נאמר בתורה [ויקרא ד'] שלש פעמים בחטאות החיצוניות: "ונתן על קרנת מזבח

בברייתא שם. ואף שהאמת שבית שמאי לומדים דין זה מפסוק זה, עיין בתוס'.

3. בספרי תורה שלפנינו כתובים כולם "קרנת" כתיב חסר. והר"ן מביא בשם הרשב"א דדבר זה הוא מחלוקת בין מסורת בני ארץ ישראל לבין מסורת בבל, והם חלוקים במחלוקת המדקדקים בעלי המסורה בן אשר ובן-נפתלי.

4. והתוס' הרא"ש מבאר שכאן לא שיין המחלוקת אם דורשין תחילות, שעד כאן לא אמרנו אין דורשין תחילות, אלא אם כל הפסוקים הניתנים לדרשה הם באותה הפרשה, אבל אם הם בפרשיות נפרדות [כמו כאן וכמו ולטוטפות] אזי דורשין כל הפסוקים ואפילו הראשון, שאם לא כן הרי כל אחד הוא ההתחלה, וחזרת השאלה למה כתבה התורה כמה פעמים, אלא דכולם נדרשים. [ועיין בתוס' ע"ב ד"ה טט בכתפי, שהיש מפרשים חולקים].

ובדיעבד, אם החסיר אחת מן ההזיות הללו – לא כיפר.

חטאות ה"חיצוניות" דמן ניתן על קרנות מזבח החיצון. הדם ניתן באצבע, וצריך ליתן ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח. ובדיעבד, לבית שמאי כיפר רק אם נתן לפחות שתי מתנות, ולבית הלל אף אם נתן מתנה אחת, כיפר.

עולה אשם ושלמים, שדמם נזרק במזרק על קרו מזרחית צפונית ועל קרן מערבית דרומית, כיון שהדם הולך מן הזוית לשני צדדיו, הרי זה "שתי מתנות שהן ארבע". ובדיעבד, אם נתן מתנה אחת, כיפר.

2. בלשון יחיד, משמע שבשפיכה אחת כיפר. ועיין מהרש"א דלא גרסינן בדברי בית שמאי את המילים: שנאמר וכו', וכן ברש"י משמע שלא גרס כן, וכן במשנה במס' זבחים אינם אלא

ארבע נדרשים **למצוה**, שמצווה ליתן את הדם על ארבע הקרנות.

ושתים נדרשים **לעכב**. ולכן מעכב מתן שתי מתנות לפחות.

ובית הלל סוברים ש"יש אם למסורת", ולכן הם דורשים כך: **קרנות** האחד, האמור בלשון רבים, הרי כאן שתיים.

ושתי "**קרנת**", "**קרנת**", הכתובות כל אחת בלשון יחיד, הן עוד שתיים.

הרי כאן בסך הכל, **ארבע**.

שלשה נדרשים **למצוה**, **ואחת לעכב**.

אך שואלת הגמרא לדברי בית הלל: **ואימא כולחו**, כל ארבעת הקרנות, הן **למצוה** בלבד, ואם כן, מהיכן לומדים שאחת לעכב? ומדוע לא יהיה הדין שאפילו לא נתן כלום — כיפר, בדיעבד.

ומתרצת הגמרא: זה לא יתכן. **כי כפרה בכדי**, בלא כלום, דהיינו, בלי שום מתנה של דם על המזבח, **לא אשכחן**, לא מצינו. ולכן צריך לפחות מתנה אחת.⁽⁵⁾

רבי שמעון — מהא **דתניא**: דפנות הסוכה צריכות להיות לפחות **שתים כהלכתן**, שלימות, באורך שבעה טפחים, כשהן ניצבות בזוית אחת זו לזו, ועוד דופן **שלישית**, והיא, דיה **אפילו** אם היתה ברוחב **טפה**, בגובה עשרה טפחים. אלו הם דברי חכמים.

ואילו **רבי שמעון אומר**: **שליש** דפנות **כהלכתן**, שלימות, והדופן הרביעית **אפילו טפה**.

וביאררו שם בגמרא [לפי אוקימתא אחת] **במאי**, באיזה דרשה **קמפלגני**, חולקים חכמים ורבי שמעון?

רבנן סברי, "יש אם למסורת". **ורבי שמעון סבר**, "יש אם למקרא".

והגמרא מפרשת: **רבנן סברי יש אם למסורת**, שנאמר [ויקרא כג]: "בסכת תשבו שבעת ימים". ועוד כתוב שם: "כל האזרח בישראל ישבו בסכת", ועוד כתוב שם: "כי בסכות הושבת".

"**בסכת בסכת**", לפי המסורה הם לשון יחיד. "**בסכות**", הוא לשון רבים. **הרי כאן ארבע** דרשות.

דל, נכה מהן **חד קרא**, פסוק אחד, שאינו מיותר לדרשה, ללמד על מספר הדפנות, כי הוא נצרך **לגופיה**, להשמיענו עצם מצות סוכה, **פשו להו תלת**, נותרו שלש דרשות לשלש דפנות. **אתאי הלכתא**, באה ההלכה שנמסרה למשה מסיני, **גרעתא לשלישית**, המעיטה את הדופן השלישית, שאינה צריכה להיות שלימה, **ואוקמיה אטפה**, והעמידתה על טפה, שמספיק שתהיה טפה.

ורבי שמעון סבר יש אם למקרא, והקריאה של הפסוקים היא: **בסכות בסכות בסכות**, שלשתם בלשון רבים. הרי כאן **שש**. **דל**, נכה מהם **חד קרא**, פסוק אחד [הכתוב בלשון רבים] **לגופיה**, להשמיענו עצם מצות סוכה,

5. מלשון רש"י משמע שתירוץ הגמרא בכדי לא אשכחן, מוסב על המתנה האחת המעכבת. וכן

וקרינן נפשות בלשון רבים, ללמדנו לדרוש שתי נפשות, ושיעור אחד של מיתה, דהיינו רביעית.⁽⁷⁾

ורבנן, חכמים חולקים, וסוברים שרביעית דם משני מתים אינה מטמאה, כי הם סוברים "נפשת כתיב" בלשון יחיד, ויש אם למסורת, ולכן אינו מטמא הדם הזה.

הרי שרבי עקיבא סובר "יש אם למקרא".

עד כאן הם דברי רבי יצחק בר יוסף בשם רבי יוחנן.

מתקיף לה רב אחא בר יעקב, על דברי רבי יוחנן: מי איכא, וכי ישנו תנא דלית ליה, שאינו סובר "יש אם למקרא"?

והתניא, כתיב [שמות כג] "לא תבשל גדי בקֶלֶב אמו".

פשו להו ארבע, נותרו ארבע דרשות לארבע דפנות. אתאי הלכתא, באה ההלכה שנמסרה למשה מסיני, גרעתא לרביעית, המעיטה את הדופן הרביעית, שאינה צריכה להיות שלימה ואוקימתא אטפה, והעמידתה על טפח שמספיק שתהיה טפח.

הרי שרבי שמעון סובר "יש אם למקרא".

רבי עקיבא — מהא דתניא: רבי עקיבא אומר: מנין אנו למדים לרביעית דם היוצאת מן המת [רביעית דם היא שיעור דם מן המת המטמא בטומאת⁽⁶⁾ אוהל], שיצאה משני מתים, שמטמאה בטומאת אוהל, על ידי צירוף הדם משני המתים לשיעור רביעית? שנאמר [בפרשת אמור] לגבי טומאת כהן: "ועל כל נפשות מת לא יבא", שלא יבא באוהל שנמצא שם נפשות מת. ואף שהמסורה היא "נפשת" בלשון יחיד, מכל מקום, סובר רבי עקיבא ש"יש אם למקרא",

רש"י שהרביעית הוא ה"נפש". והיד רמ"ה מפרש דרביעית דם הוא ה"נפש" ולא שהוא ה"מת". ועיין בהערה הבאה. ועיין בתוס' הערה 9 בשם הקהילות יעקב.

7. לפי רש"י בהערה הקודמת הדרשה היא כפשוטה ד"מת" הכוונה רביעית. ולפי ה"יד רמה" הדרשה היא מזה שכתבה התורה, מת" בלשון יחיד ונפשות בלשון רבים [לפי ר"ע הסובר יש אם למקרא] וממילא אין לומר שכוונת התורה שתי רביעיות משני מתים דהרי כתבה "מת" ואם אפילו רביעית אחת מטמאה [כנראה למד כן מסברא, או מהלכה למשה מסיני, או מהפסוק "הנוגע במת בנפש", עיין בתוס' ד"ה ורבנן] כל שכן שתי רביעיות משני מתים. ולכן דורש רבי עקיבא רביעית אחת משני מתים.

משמע ב"יד רמה" [ועיין היטב בתוס']. וצריך לומר, שלפי תירוץ הגמרא חוזר בו רב הונא ממה שאמר "שלשה למצוה", אלא ארבעתם למצוה. והעיקוב נלמד מסברא.

6. שיעור רביעית הוא הלכה למשה מסיני כן כתב רש"י בסוטה דף ה א ד"ה אדם. אלא שנתנו חכמים בו טעם. וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשנה מסכת אהלות פרק ב' משנה ב'. והטעם הוא: רש"י כתב בסוגיתנו "רביעית היא שיעור חיותו של אדם, ובלאו הכי לא איקרי מת עד שיהא בו שיעור מיתה". ופירשו היד רמ"ה שכוונתו שכל זמן שיש בו רביעית דם הרי הוא חי, נמצא שרביעית הוא המחזיק חיותו. עוד מפרש בדעת רש"י דמיתה הבאה ע"י מכת דם אינה בפחות מרביעית. ולשני הפירושים רביעית הוא ה"מת" [אבל במסכת שבת דף לא ב פירש

שקול מוסיפין עליהן שלישי, והרי הם שלשה.

וכן חולק רב אחא בר יעקב על מה שאמר רבי יוחנן שרבי יהודה בן רועץ הוא הסובר ש"יש אם למקרא", ומשמע שנחלקו עליו חכמים וסוברים שיש אם למסורת.

ורבי יהודה בן רועץ, שאמר "וטמאה שבועיים" משום יש אם למקרא — לא פליגי רבנן עלה, אין תנא שחולק עליו, אלא כולי עלמא סוברים "יש אם למקרא".

וכן חולק רב אחא בר יעקב על מה שאמר רבי יוחנן, שבית הלל סוברים "יש אם

למסורת". אלא, בית הלל, יש להם דרשה אחרת, שממנה הם לומדים שחטאת אשר ניתן מדמה מתנה אחת בלבד, בדיעבד, כיפר.

דתניא: וכיפר וכיפר וכיפר, מפני הדין!

והיינו, כתבה התורה [ויקרא ד] שלש פעמים "וכיפר עליו הכהן", אחת בפרשת שעיר נשיא שמביא חטאת, והשניה בפרשת שעירת עזים שמביא היחיד על חטאו, והשלישית בכבשה של יחיד שמביא על חטאו, והפסוקים האלו מיותרים הם לדרשה, ובאו ללמד שאפילו אם לא ניתנו כל הארבע מתנות על ארבעת הקרנות — כיפר.

יכול בחלב, אולי כוונת התורה לומר שאסור לבשל גדי בחלב [בשומן] של אמו, אבל מותר לבשלו בחלב שחולבים מאמו?⁽⁸⁾

אמרת, יש לך לענות ולומר: יש אם למקרא!

והמקרא הוא "בחלב" [בחטף פתח תחת החי"ת, שהוא הסמיכות של חלב בקמץ].⁽⁹⁾ ואין תנא שיחלוק על הברייתא הזו, כי מהפסוק הזה לומדים לאיסור בשר בחלב, בלי שום חולק.

הרי דכולי עלמא סוברים "יש אם למקרא"!

ולכן, מבאר רב אחא בר יעקב, שאכן כל התנאים סוברים שיש אם למקרא.

אלא, דכולי עלמא, כל התנאים סוברים "יש אם למקרא". **ורבי רבנן**, שניהם סוברים דקרינן ירשיעון בלשון רבים. **ובחא קמיפלגו**, בדרשה אחרת הם חולקים:

רבי סבר, ירשיעון אלהיב, אחריני, לבד מהדיין האמור למעלה, ירשיעו עוד שני דיינים, ולומד עליון מתחתון, כמו שכאן הם שנים, כך למעלה בפסוק הם שנים. הרי ארבעה. וכיון שאין עושים בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, והרי הם חמשה.

ורבנן סברי: ירשיעון בלשון רבים דהאיך ודהאי, זה הדיין שכתוב כאן ביחד עם הדיין שכתוב למעלה, והרי הם שנים. ואין בית דין

9. ועיין רש"ש שמבאר, שברור שהמקרא הוא חלב, לפי שבסמיכות כותבים "חלב אמו" אבל חלב — גם בסמיכות כותבים חלב, ומביא ראיה מפסוק [דברים לב] "חמאת בקר וחלב צאן עם חלב כרים ואילים בני בשן ועתודים עם חלב

8. ואם יבשלנו בחלב יעבור על איסור בישול בנוסף על איסור חלב [ועיין בספר סנהדרי קטנה אם שייך כאן אין איסור חל על איסור] [גליון ביד רמ"ה].

והר"ן מבאר ששאלת הברייתא היא: שיהיו חייבים גם על חלב וגם על חלב.